

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-10>

УДК 338. 48 (1-22) (477.44)

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM

Табенська Оксана Ігорівнакандидат економічних наук, старший викладач,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9629-9366>**Tabenska Oksana**

Vinnytsia National Agrarian University

У статті досліджено частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а саме: «Економічне та секторальне співробітництво», основні аспекти діяльності та перспективи проекту «Парламент для села», рекомендації щодо розвитку сільського зеленого туризму в Україні та Польщі, механізми розвитку сільського зеленого туризму в деяких європейських країнах, агротуризм у «Тихій Воді» (Закопани, Польща). У статті зазначено, що сільський туризм урізноманітнює місцеву економіку, формує попит на місцеві екологічні товари і послуги, відкриває додаткові джерела доходів для сільських територій змінює становище сільських підприємців, і мешканців села. Місцева влада визначає питання розвитку сільських територій, як пріоритетний напрямок своєї діяльності. Розглянуто діяльність туристичних кластерів.

Ключові слова: глобальні проблеми людства, туризм, сільський зелений туризм, інноваційна кластерна модель, засоби розміщення туристів, синергійний ефект.

Modern global problems of humanity, demand for natural resources, effective development of rural areas, directions for increasing the competitiveness of domestic rural green tourism, advantages of creating an innovative cluster model for the development of regions are studied. The article states that rural tourism diversifies the local economy, creates demand for local ecological goods and services, opens up additional sources of income for rural areas, changes the situation of rural entrepreneurs and villagers: they become producers and suppliers of quality tourist services, also involves improving the development strategy rural areas and increasing the role of local authorities, which is convincingly evidenced by the European experience. Local authorities consider the development of rural areas as a priority area of their activity in the context of integration with other aspects of rural life. In the conditions of globalization of economic life, the issue of production of competitive products that meet international quality standards and ensure the economic security of the state remains relevant for the country's economy. What are the prospects for agricultural production? Who should dominate: the family farm, which preserves the rural population and its historical traditions, or the industrial agrarian giants? The article discusses ways to increase the competitiveness of domestic rural tourism. The advantages of the innovation cluster model for regional development based on the synergistic effect have been studied. For Ukraine, in general, and Vinnytsia region, in particular it is very important to research and implement innovative strategies to ensure the effective development of the tourism industry. Foreign experience shows that the state supports the development of rural areas, infrastructure, information, and logistics systems. The issue of certification and categorization also deserves special attention. One of the important reasons for studying foreign and domestic experience and creating integrated organizations is the reduction of transaction costs.

Keywords: global problems of mankind, tourism, rural green tourism, innovative cluster model, means of accommodation of tourists, synergistic effect.

Постановка проблеми. Трансформаційні зміни у світовому господарстві вимагають створення нормативно-правової бази, яка буде достатньою для забезпечення стабільності та інноваційного розвитку в майбутньому. Ситуація, яка виникла в Україні, внаслідок відкритої та прихованої збройної агресії низки країн, створила передумови для оновлення глобального порядку, який виник після другої світової війни.

В умовах економічних, соціальних, екологічних зрушень в Україні, які негативно впливають на розвиток значної кількості країн та регіонів, виникає необхідність потужної співпраці міжнародних та регіональних організацій, урядів країн, суспільства на нових засадах збереження позитивних тенденцій розвитку світового господарства.

22 червня 2022 року Україна набула статусу кандидата на членство в Європейському

Союзи, що відкриває їй шлях до вступу в Євросоюз. Новий статус має допомогти державі пришвидшити започатковані реформи, наблизившись до законодавства Європейського Союзу, та юридично закріпити проєвропейський напрямок розвитку країни.

Виникає необхідність досліджувати зарубіжний досвід відновлення та розвитку країн світу для трансформації економічних, культурних, соціальних, безпекових факторів та створення комфортного середовища для життя громадян.

Також, на сучасному етапі, досить важливим є створення сприятливої позитивної атмосфери, необхідних умов для відновлення фізичних та духовних сил тимчасово переміщених осіб в агросадибах, пансіонатах та апартаментах, будинках відпочинку, санаторіях, а також створення нових робочих місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського туризму, проблеми та перспективи розвитку сільського туризму, ідентичність націй, напрями розвитку екологоорієнтованого агровиробництва у країнах Європейського Союзу, переваги створення туристичних кластерів, теоретичні аспекти диверсифікації діяльності, державну підтримку підприємницької діяльності досліджували вчені-економісти, бізнес середовище, громадські організації, власники агросадиб, зокрема: Федорченко В. К., Федорченко-Кутуєв Н. В., Василець О. І. [2], Дудзяк О. А. [3], Палюх В. В., Грабар Н. С., Порока С. В. [4], Богданова Б. [5], Бас О. [7], Табенська О. І. [9] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зауважити, що потребує подальших досліджень недосконалість законодавчої бази для сільського зеленого туризму; трансформація Закону України «Про туризм», Закону України «Про сільський зелений туризм», координація сільського зеленого туризму на рівні області, району; професійна освіта господарів агроосель та персоналу; пільгове кредитування та надання субсидій; а також преференцій для осіб, які створюють сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Провести дослідження розвитку сільського зеленого туризму у країнах Європейського Союзу, зокрема у Польщі, а також розвиток туризму в Україні в умовах воєнного стану, навчання власників українських агросадиб за кордоном, ефективний розвиток сіль-

ських територій, напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського зеленого туризму, переваг створення інноваційної кластерної моделі для розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Необхідно зазначити, що частина «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», а саме: «Економічне та секторальне співробітництво» містить положення про умови, модальності та часові рамки гармонізації законодавства України та законодавства Європейського Союзу, зобов'язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ та принципи співробітництва між Україною, Європейським Союзом та його державами-членами у низці секторів економіки України та напрямків реалізації державної галузевої політики. Угода передбачає відповідні заходи у таких секторах як енергетика, у т.ч. ядерна, транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика та підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, науково-технічна співпраця, культура, освіта тощо [1].

Надання Україні статусу кандидата до вступу в Європейський Союз відкриває нові можливості для розвитку різних секторів суспільної практики, водночас використання цих можливостей передбачає нове бачення діяльності різних структур, не просто оновлення їх функціоналу, а змістовне перезавантаження характеру взаємодій центральної ролі державницьких інституцій в країні та повноважень територіальних громад.

У сенсі швидкого оберту коштів і представленні позитивного іміджу країни, туризм має унікальний об'єднуючий потенціал, що спроцує державний вибір між інвестиціями у пріоритетні та прибуткові галузі.

Практично усі важливі для України питання: протидія монополізації капіталу, боротьба з корупцією, ефективність у запозиченні закордонного досвіду, підвищення життєвих стандартів і укріплення громадянського суспільства – усе це може бути втілено у розгортанні туристичних практик, а оптимізація взаємодій різних інституцій, узгодження адміністративної, економічної, культурної політики в перспективі – стати моделлю для вирішення аналогічних важливих завдань іншими сферами життєдіяльності соціуму [2].

Науковці-економісти в своїх працях порівнюють механізми розвитку сільського зеле-

ного туризму в деяких європейських країнах і вказують, що існує декілька підходів до легалізації, і правової діяльності в сільському зеленому туризмі: створення спеціального єдиного законодавства, що регулює діяльність у сфері сільського зеленого туризму (Угорщина, Румунія); правове регулювання окремих аспектів діяльності сільського зеленого туризму – легалізація, нормативи, санітарно-гігієнічні вимоги (Польща, Австрія, Німеччина); регулювання через діяльність спілок та асоціацій сільського туризму (Франція, Ірландія).

Для розробки правового механізму розвитку сільського зеленого туризму в Україні корисним може стати досвід низки європейських країн, в тому числі Німеччини, а також країн, що мають схожі моделі соціально-економічного розвитку: Польщі, Угорщини, Швеції.

Потрібно узагальнити й удосконалити, надати свої рекомендації щодо розвитку сільського зеленого туризму в Україні та Польщі, врахувати потреби України та Польщі, оскільки кожен регіон обох країн має свої додаткові можливості та потреби, щодо розвитку сільського зеленого туризму.

Порівнюючи досвід різних країн, можна для себе вибрати оптимальні напрямки галузі сільського зеленого туризму як в Україні, так і в Польщі, визначити пріоритетні завдання, які в першу чергу потрібно виконати для успішного розвитку сільського зеленого туризму на сільських територіях зазначених країн – що є корисне для них, а від чого потрібно відмовитись [3].

З усіх закордонних країн для України найбільше значення має досвід Польщі. Розвиток зеленого туризму в Польщі розпочався у 90-ті роки ХХ століття. У Польщі селян, які надають послуги у сфері зеленого туризму, вважають господарем, який, згідно із законодавством, звільняється від податку на доходи фізичних осіб. Господарі, на відміну від підприємців, звільнені від обов'язку реєстрації своєї діяльності в органах місцевої влади. Законодавство не передбачає спеціальних санітарних вимог до персоналу, яке залучається до діяльності у сільському зеленому туризмі.

Спеціальними нормативними актами відповідальність сторін при здійсненні діяльності у сфері зеленого туризму не регулюється. Вивчення зарубіжного досвіду державного регулювання розвитку зеленого туризму дає можливість Україні створювати сучасні туристичні послуги на селі та забезпечити взаємодію органів влади, сільських громад та

місцевого самоврядування, що сприятиме поліпшенню соціально-економічного розвитку сільських територій [4].

У Польщі понад 2 мільйонів сільських господарств, з яких 10 000 приймають відпочиваючих. Їх перелік можна отримати в регіональних об'єднаннях. Серед їх господарів є ті, що з переконання покинули міста для того, щоб жити в природному оточенні. Вони поділяться інформацією про найближчі визначні пам'ятки і допоможуть організувати тематичні екскурсії та прокат необхідного спорядження. На Бебжі пропонують річкові сплави на байдарках і спостереження за птахами, в Низькому Бескиді – подорожі слідами лемківських поселень, а в Сувальському регіоні – велоподорожі чи прогулянки на лижах-роликах.

Збираючись відпочити у селі, варто перевірити стандарт обраного об'єкту. Категорія 1 – це об'єкти із мінімальними зручностями, а найвищої 4 категорії – обладнані окремим санітарним блоком, TV і кухонним куточком.

До окремої категорії відносять відпочинкові будиночки, які здаються на канікули. Зазвичай, в них більш як три кімнати, камін, їдальня і кухня. Буває, що є сауна або – особливо на Мазурах і в Сувальському регіоні – лазня.

Господарі зазвичай пропонують туристам харчування, яке, як правило, готують з натуральних, екологічно чистих продуктів. Хліб печуть на листі лопуха, натуральне молоко, власні сири, мед, смажені гриби, форель із домашніх ставків.

Агротуризм пропонують і додаткові послуги: зазвичай мають міні-зоопарки (буває, і з екзотичними тваринами), дитячі ігрові майданчики, можуть запропонувати «допомогу» по господарству (годувати курей, видоїти козу чи корову). При незначній доплаті можна взяти участь у роботі різних спеціалізованих майстерень, наприклад, бджільницьких, гончарних, живописних, скульпторських.

Польща – досить розвинена країна в плані агротуризму. Вона є одним із лідерів Центрально-Східної Європи у цій сфері. Агротуристичні садиби можуть запропонувати великий спектр розваг для відпочинку всією сім'єю. Польський агротуризм зараз досить розвинений, і безліч різних господарств конкурують між собою. Тому для будь-якого власника сільського господарства дуже важливо запропонувати відпочивальникам найкращі та найдешевші умови проживання [5].

Основні елементи діяльності агросадиби «Тиха Вода» у місті Закопане Польща відображені на (рис. 1).

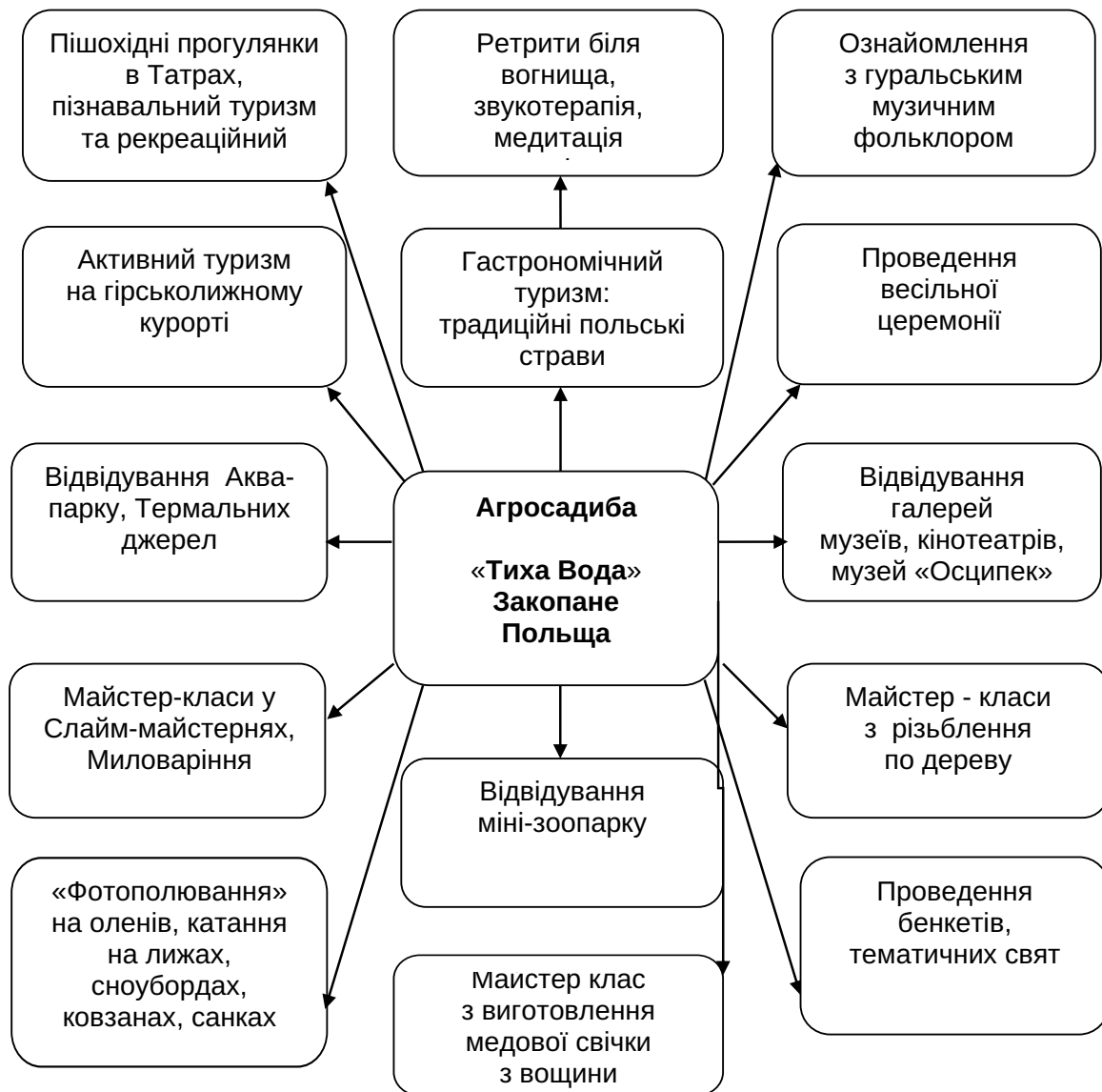

Рис. 1. Основні елементи діяльності агросадина «Тиха Вода» у місті Закопане Польща

Джерело: сформовано автором за даними [6]

Необхідно зазначити, що практичний польський досвід діяльності агросадина «Тиха Вода» у місті Закопане досліджували власники та працівники зеленої садина «Подільська родина», яка розташована у селі Гайове Жмеринського району Вінницької області.

Сільський зелений туризм, з початком повномасштабного вторгнення росії, сьогодні виконує надважливу роль у волонтерському русі, розміщенні внутрішньо переміщених осіб тощо. При цьому, перебуваючи у невизначеному законодавством стані. Тривають обговорення різних законопроектів, деякі з них, у разі їх прийняття, створять ще більше проблем та можуть призвести до занепаду галузі взагалі.

Громадська організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Укра-

їні» в рамках грантової програми «Громадяни й парламент: демократичне представництво та ефективна взаємодія в умовах воєнного часу», в межах реалізації Програми USAID «РАДА: наступне покоління», реалізовуватиме проєкт «Парламент для села: представництво заради розбудови України» у Вінницькій та Хмельницькій областях [7].

23 травня 2023 року у місті Хмільник Вінницької області відбулася публічна консультація проєкту «Парламент для села: представництво заради розбудови України».

В ній взяли участь: керівник проєкту Інна Величко, юрист Олена Гафурова, соціолог Володимир Триліс, координатор «Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» у Вінницькій області

власниця зеленої садиби «Подільська родина» Оксана Бас.

Проект має на меті створити якісний нормативний документ підтримки діяльності в сфері сільського туризму на основі опитувань та публічних консультацій. Участь в обговоренні розвитку сільських громад взяли представники Хмельницької територіальної гро-

мади, власники агротуристичних садиб, активні сільські мешканці.

Присутні ознайомилися з проблемами та перспективами розвитку сільських гостинних садиб «Поліська хата» Житомирщини та «Подільська родина» Вінниччини.

Діяльність агросадиби «Подільська родина» відображена на (рис. 2).

Рис. 2. Діяльність агросадиби «Подільська родина»

Джерело: сформовано автором за даними [8]

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективний розвиток територій можливий за умови створення інтегрованих структур. Особливу увагу необхідно звернути на діяльність туристично-рекреаційних кластерів. Об'єднання у кластерні мережі дозволяє використати інноваційний потенціал регіону, удосконалити якість туристичних послуг.

В Україні, в галузі туризму існують певні проблеми, які обмежують позитивну трансформацію даного виду діяльності. Недосконалість законодавчої бази для сільського зеленого туризму; координація туризму на рівні області, району; професійна освіта господарів агроосель та персоналу, а також преференції для осіб, які створюють сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму, це лише не повний перелік важливих питань, які потребують нагального вирішення [9].

Як наслідок, кластерні ініціативи можна розуміти як організовані зусилля щодо збільшення зростання та конкурентоспроможності кластерів у регіоні, за участю кластерних компаній, уряду або дослідницької спільноти. Можна розумно визначити, що кластери є одним з найважливіших мікроекономічних факторів, що впливають на рівень процвітання регіону. Кластери та регіональна спеціалізація емпірично пов'язані з вищими рівнями процвітання.

Кластери визначаються відносинами, а не членством, і їх просторові межі є змінними, і не обов'язково відповідають політичним кордонам. Географію кластеру можна визначити за відстанню і часом, які громадяни планують подорожувати для працевлаштування, і які співробітники та власники компаній вважають розумним для зустрічей та спілкування. Таким чином, географія не є стабільним поняттям, але знаходиться під впливом таких факторів, як умови подорожі, культурна ідентичність та особисті уподобання. Нові види транспорту та зв'язку, такі як Інтернет, також змінюють просторові розміри кластера.

У документі Європейської Комісії «Концепція кластерів та кластерних політик, їх роль для конкурентоспроможності та інновацій: основні статистичні результати та засвоєні уроки» зазначається, що для створення кластера потрібна наявність певних необхідних факторів: економічних, правових, інституціональних, організаційних, соціально-політичних та інших [10, с. 10–13].

Визначальним у «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року» є інноваційне спрямування розвитку, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, основаному на залученні інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології [11, с. 3–6].

Висновки. Отже, за допомогою кластерної форми організації підприємства можливо удосконалити механізм управління, спеціалізацію, кооперацію, раціонально використовувати територіальний поділ та ресурси.

Також кластерний механізм покращує рівень життя населення, підвищує конкурентоспроможність бізнесу, розташованого на певній території, підтримує ефективний бізнес-клімат та забезпечує перехід до комплексного використання потенціалу всієї держави.

Регіон має також значні туристично-рекреаційні можливості, використання яких може бути покращено шляхом формування кластерів сільського зеленого туризму, виробництва народних промислів.

Необхідно продовжувати дослідження переваг створення інноваційної кластерної моделі для розвитку регіонів на основі синергійного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.06.2023).
2. Федорченко В. К., Федорченко-Кутуєв Н. В., Василець О. І. Туризм – потенціал відновлення та модернізації українського суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 4 (56). С. 17–19. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269585](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269585) (дата звернення: 7.02.2023).
3. Дудзяк О. А. Порівняльна характеристика розвитку сільського зеленого туризму (агротуристики) в західних регіонах України та прикордонних регіонах Польщі. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6190> (дата звернення: 25.06.2023).

4. Палюх В. В., Грабар Н. С., Порока С. В. Державне регулювання зеленого туризму в Україні. Монографія. Харків : НУЦЗУ, 2021. 202 с.
5. Канікули в селі. Агротуризм у Польщі: відпочинок по кишені кожному. URL: <https://www.polscha.travel/uk/%D1%96z-s%D1%96m%D1%94iu/kan%D1%96kuli-v-sel%D1%96>(дата звернення: 25.06.2023).
6. Богданова Б. Гірська краса Закопане: все про найприродніше місто Польщі. URL: <https://otiumportal.com/hirska-krasa-zakopane-vse-pro-naupryro-dnishe-misto-polshchi> (дата звернення: 25.06.2023).
7. Зелений туризм в Україні. Вилицька громада. URL: <https://vylocka-gromada.gov.ua/news/1683532882/> (дата звернення: 25.06.2023).
8. У Хмільнику відбулась публічна консультація проекту «Парламент для села». URL: <https://gazetahm.org/posts/u-khmilnyku-vidbulas-publichna-konsul-tatsiia-proiektu-parlament-dlia-sela> (дата звернення: 25.06.2023).
9. Табенська О. І. Розвиток інтеграційних процесів у туристичній сфері. Монографія. Вінниця : Твори, 2022. 332 с.
10. "European Cluster Collaboration Platform". URL: <https://cluster-collaboration.eu/> (дата звернення: 14.06.2023).
11. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Проект Закону України 9015 від 07.08.2018. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 (дата звернення: 25.06.2023).

REFERENCES:

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom [Association Agreement between Ukraine and the European Union]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian]
2. Fedorchenko V. K., Fedorchenko-Kutuiev N. V., Vasylets O. I. (2022) Turyzm – potentsial vidnovlennia ta modernizatsii ukraïnskoho suspilstva [Tourism is the potential for restoration and modernization of Ukrainian society]. *Visnyk NTUU "KPI" – Bulletin of NTUU "KPI"*, № 4. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269585](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269585) [in Ukrainian]
3. Dudziak O. A. (2018) Porivnialna kharakterystyka rozvytku silskoho zelenoho turyzmu (ahroturystyky) v zakhidnykh rehionakh Ukrainy ta prykordonnykh rehionakh Polshchi [Comparative characteristics of the development of rural green tourism (agritourism) in the western regions of Ukraine and the border regions of Poland]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, № 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6190> [in Ukrainian]
4. Paliukh V. V., Hrabar N. S., Poroka S. V. (2021) Derzhavne rehuliuвання zelenoho turyzmu v Ukraini [State regulation of green tourism in Ukraine]. Kharkiv: NUTsZU, 202. [in Ukrainian]
5. Kanikuly v seli. Ahroturizm u Polshchi: vidpochynok po kysheni kozhnomu [Vacation in the village. Agrotourism in Poland: a vacation that everyone can afford]. Available at: <https://www.polscha.travel/uk/%D1%96z-s%D1%96m%D1%94iu/kan%D1%96kuli-v-sel%D1%96>
6. Bohdanova B. Hirska краса Zakopane: vse pro naipryodnishe misto Polshchi [The mountain beauty of Zakopane: everything about the most natural city in Poland]. Available at: <https://otiumportal.com/hirska-krasa-zakopane-vse-pro-naupryro-dnishe-misto-polshchi> [in Ukrainian]
7. Zelenyi turizm v Ukraini. Vylotska hromada [Green tourism in Ukraine. Vylotsk community]. Available at: <https://vylocka-gromada.gov.ua/news/1683532882/> [in Ukrainian]
8. U Khmilnyku vidbulas publichna konsultatsiia proiektu Parlament dlia sela [A public consultation of the "Parliament for the Village" project was held in Khmelnyk]. Available at: <https://vylocka-gromada.gov.ua/news/1683532882/> [in Ukrainian]
9. Tabenska O. I. (2022) Rozvytok intehratsiinykh protsesiv u turystychnii sferi [Development of integration processes in the tourism sphere] Vinnytsia: Tvory, 332. [in Ukrainian]
10. Yevropeiska platforma klasternoï spivpratsi [European Cluster Collaboration Platform]. Available at: <https://clustercollaboration.eu/>
11. Pro Stratehiu staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku [About the Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2030]. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 [in Ukrainian]